

Docentenhandleiding

Stedelijk Museum Amsterdam

groep 6, 7 en 8

Inhoudsopgave

Vorbereidende les

Afsluitende les

Achtergrondinformatie voor de leerkracht: De Stijl

Voor deze les kunt u aanvullend materiaal op de website vinden:

Introductiefilmpje

PowerPoints voor bij de lessen

Vorbereidende les

Mijn Stijl

Doel van de les

Het Stedelijk Museum Amsterdam is een museum voor moderne en hedendaagse kunst en vormgeving. Tijdens uw bezoek aan het museum zullen de leerlingen veelkunstwerken gaan bekijken van de kunstenaars van De Stijl. Tijdens de rondleiding zal er echter ook aandacht uitgaan naar andere kunststromingen. In deze les komen de leerlingen meer te weten over kunst van De Stijl. Meer informatie over De Stijl vindt u achter in dit document.

De les begint met een filmpje over het Stedelijk Museum Amsterdam. Hierin komen al kunstwerken van De Stijl langs en praten kinderen over abstracte kunst. Na het kijken van de film kunt u met de leerlingen inventariseren wat zij al weten over het Stedelijk Museum Amsterdam. Met behulp van de PowerPoint bij deze les leren de leerlingen wat de basiskleuren en basisvormen zijn. Zij zien deze vervolgens terugkomen in de werken van de De Stijl kunstenaars. Deze stijl passen zij vervolgens zelf toe in een creatieve opdracht. Zij onderzoeken hoe je met abstracte kunstwerken een idee over kunt brengen.

Tijdsduur

60 minuten

Mocht u in verband met de beschikbare tijd niet toekomen aan een volledige voorbereidende les, dan verzoeken we u in elk geval wél het introductiefilmpje aan uw leerlingen te tonen. De les is verder dusdanig opgezet, dat het vrij eenvoudig is om onderdelen achterwege te laten of uit te breiden.

Lesindeling

15 minuten Inleiding, bekijken en bespreken introductiefilmpje

15 minuten PowerPoint met voorbeelden

20 minuten Opdracht uitleggen en uitvoeren

10 minuten Afronding

Materiaal

- Beamer of digibord voor de PowerPoint-presentatie
- Verf: Rood, Blauw, Geel, Zwart, Wit
- Verfbakjes (plastic bordjes)
- Kwasten
- Waterpotten
- Papier (iedere leerling 1 vel A3 of een schildersdoekje)

Bijlagen op www.museumpleinbus.nl

- Introductiefilmpje Stedelijk Museum op www.museumpleinbus.nl
- PowerPoint presentatie

Mijn Stijl

5 minuten - Inleiding op het museumbezoek met de Turing Museumpleinbus

Begin de inleiding van de les met een kort vraaggelbesprek over 'musea'. Wat is een museum precies? Wie is er wel eens in een museum geweest? Waarom bestaan er eigenlijk musea? Wat voor verschillende soorten zijn er, en wat kun je daar zien? Weet iemand waar het Museumplein ligt? Wie is daar wel eens geweest? Welke drie musea staan er?

Vertel de leerlingen daarna dat ze met de Museumpleinbus naar één van die drie musea aan het Museumplein gaan: Het Stedelijk Museum.

5 minuten – Introductiefilmpje

Op www.museumpleinbus.nl vindt u de filmpjes die korte uitleg geven over de Museumpleinbus en over de drie grote musea aan het Museumplein. Voor deze les kiest u het filmpje over het Stedelijk Museum Amsterdam

5 minuten - Inleiding op Stedelijk Museum Amsterdam

Mogelijke vragen naar aanleiding van het filmpje:

- Welk beeld hebben de leerlingen bij het Stedelijk Museum Amsterdam?
- Wat voor museum is het Stedelijk Museum Amsterdam?
- Hoe zien de kunstwerken er daar uit?
- Wat is moderne kunst?
- Wie weet wat abstract is?
- Waarom zou een kunstenaar iets maken waarvan je niet kunt zien wat het is? Is dat makkelijk/moeilijk?
- Zijn ze het eens met de kinderen in het filmpje? Kun je, zonder iets herkenbaars te laten zien, anderen toch iets duidelijk maken?
- De kunstenaars van De Stijl uit het filmpje probeerden rust en harmonie uit te drukken met hun kunstwerken. Als de leerlingen zelf een kunstwerk zouden maken dat rust en harmonie (eenheid, vrede) moet uitstralen, welke kleuren en vormen zouden zij daarvoor gebruiken?

15 minuten - Powerpoint

Dia 1 Symbolen

In een gesprek rondom abstractie is het mogelijk om symbolen als voorbeeld te gebruiken. Alle leerlingen hebben wel eens symbolen gezien en kennen er voorbeelden van. In de powerpoint zijn voorbeelden opgenomen van abstracte symbolen die toch voor veel mensen een duidelijke betekenis hebben: een hartje, tweemaal een vredesteek en de ringen van de Olympische Spelen. Weten de kinderen gelijk wat elk symbool betekent? Krijgen ze er een gevoel bij? Hoe komt dat dan?

Dia 2 Basiskleuren

Soms staan kleuren ook al symbool voor iets: In de PowerPoint zijn de primaire kleuren afgebeeld, zodat met de klas besproken kan worden welk gevoel bij elke kleur past. Bijvoorbeeld: Blauw=koud, geel=vrolijk, rood=warm. Weten de leerlingen al wat er zo bijzonder is aan de kleuren die net genoemd zijn? Het zijn de basiskleuren/primaire kleuren. Met deze kleuren kun je alle andere kleuren uit de kleurencirkel maken.

Dia 3 De kleurencirkel

De kleurencirkel zit ook in de PowerPoint, zodat de leerlingen kunnen zien hoe elke kleur is opgebouwd. De kunstenaars van De Stijl wilden hun schilderijen zo eenvoudig mogelijk maken, al het overbodige moest eruit. Welke kleuren kies je dan? De basiskleuren!

Wat voor kleuren geldt, geldt ook voor vormen. Kunnen de leerlingen zelf basisvormen bedenken? Kijk maar eens rond in het klaslokaal. Welke voorwerpen kunnen daar teruggeleid worden tot de basisvormen: cirkel, vierkant, cilinder, driehoek? Een leerling kan op het schoolbord een voorwerp tot basisvormen terugbrengen.

Dia 4 Afbeelding: Bart van der Leck: De drinker, 1919/1952

De PowerPoint laat de leerlingen ook enkele voorbeelden zien van werken uit de collectie van het Stedelijk Museum Amsterdam. Het is niet nodig alles over deze kunstwerken te weten. Het is veel leuker om de leerlingen er vragen over te stellen en in een vraaggesprek samen tot antwoorden te komen. Wel is het handig om de algemene ideeën van de De Stijl paraat te hebben. Daarvoor is een korte informatieve tekst aan deze docentenhandleiding toegevoegd. Als het goed is herkennen de leerlingen in de werken van de De Stijl kunstenaars de primaire kleuren en vormen die net besproken zijn

Bart van der Leck was een kunstenaar die bij De Stijl hoorde. In het Stedelijk Museum Amsterdam gaan de leerlingen onder andere kunstwerken van kunstenaars van De Stijl bekijken. Zij maakten schilderijen die eigenlijk niets voorstelden. Zij

maakten kunst toen net de Eerste Wereld oorlog voorbij was. Dit was een verdrietige en rommelige tijd, door hun kunst wilden zij rust en harmonie brengen. Ze vonden dat de wereld een betere plek moest worden om in te leven. Denken de leerlingen dat dat kan? Kan een kunstwerk de wereld veranderen? Misschien kunnen zij zich dat niet voorstellen. Toch kan een kunstwerk invloed hebben op denkbeelden van mensen, en daarmee ook op bijvoorbeeld de politiek.

Niet alle kunstenaars van De Stijl werkten helemaal abstract. Zien de leerlingen wat Bart van der Leek heeft geschilderd? Welke vormen gebruikt hij? Waarom is zijn rechterkant zwart en zijn linkerkant geel? Wie kan er precies zo gaan staan als het schilderij?

Wat betekent 'Stijl' eigenlijk? Waarom zou je jezelf DE Stijl noemen? Is dat niet een beetje arrogant?

Dia 5 Afbeelding: Theo van Doesburg: Contracompositie V, 1924

Van Doesburg gaat in dit schilderij een stap verder. Zou hij iets willen afbeelden of juist niet? Welke kleuren gebruikt hij? Welke vormen? Is het een oud schilderij, of juist 'modern'?

Denken de leerlingen dat Van Doesburg het zichzelf makkelijk maakt door zo'n schilderij te maken? Hij vond het juist heel moeilijk! Denk er maar eens over na, elk streepje en vlakje in het schilderij moest volgens hem precies goed staan, er kon niets meer aan veranderd worden want dan was het hele schilderij verpest. Denk nog eens terug aan die basisvormen en kleuren; voor Van Doesburg is dit niet zomaar een schilderij met kleurvlakken; voor hem staat het *symbool* voor de hele natuur.

Wat vinden de leerlingen hier van? Vinden ze het 'beter' als je nog kunt zien wat het is? Waarom dan? Welk gevoel krijgen de leerlingen bij dit schilderij? Is het een rustig schilderij of juist druk? Is het vrolijk of juist verdrietig? Is iedereen het eens of verschillen de meningen?

Dia 6 Afbeelding: Gerrit Rietveld, Rood-Blauwe stoel, 1918-1923

Herkennen de leerlingen de vormen en de kleuren? Deze kunstenaar heet Gerrit Rietveld en die maakte geen schilderijen, maar voorwerpen: *design* wordt dat wel genoemd, of *vormgeving*. Deze voorwerpen hadden dezelfde kleuren en vormen als de schilderijen van De Stijl. Ziet het er uit als een oude stoel? Denken de leerlingen dat de stoel lekker zit? Zou Rietveld het belangrijk vinden dat de stoel lekker zit, of dat hij er goed uitziet? (Het ging Rietveld niet om comfort of een stoel om naar te kijken. Het ging juist om iets waarop je kan zitten, maar wat geen massief object is. De stoel stimuleert een actieve zithouding.)

Dia 7 Afbeelding: Tijdschrift De Stijl

Om de wereld te verbeteren met je ideeën, moet je natuurlijk wel zorgen dat mensen je kunst kunnen zien. Daarom gaven de kunstenaars het tijdschrift De Stijl uit. Daarin

stonden veel teksten over hun ideeën, maar ook ontwerpen voor gebouwen en afbeeldingen van schilderijen.

De leerlingen zullen in het museum en in de verwerkingsles zelf ook een tijdschrift gaan maken, maar dan over hun eigen idealen.

20 minuten - Opdracht

De De Stijl kunstenaars maakten kunst toen net de Eerste Wereld oorlog voorbij was. Dit was een verdrietige en rommelige tijd, door hun kunst wilden zij rust en harmonie brengen. De leerlingen hebben aan het begin van de les al nagedacht welke vormen zij daar bij vonden passen.

Kunnen de leerlingen ook kleuren en vormen bedenken die bij henzelf passen? Zoals ze zagen op de werken van de De Stijl kunstenaars kan een idee of gevoel overbrengen ook abstract. De leerlingen gaan daarom zelf ook een abstract schilderij maken. In dit schilderij kunnen ze laten zien hoe ze zich voelen, het is getiteld: Mijn Stijl. De leerlingen vullen het nieuwe vel papier dus alleen met kleurvlakken. Vinden ze de basiskleuren het beste bij hen passen, dan gebruiken ze die. Maar dat is geen voorwaarde, ze mogen de kleuren mengen.

U kunt de leerlingen de volgende tips geven:

Ben je vrolijk/boos/verdrietig vandaag? Ben je druk/rustig? Hou je van felle kleuren of van rustige kleuren?

Bij leerlingen die al veel geschilderd hebben, is het ook mogelijk om ze een beperking in vorm op te leggen: ze mogen alleen maar basisvormen gebruiken. Dan is het handig om de basisvormen nog even op het bord te tekenen als geheugensteuntje.

De leerlingen krijgen allemaal een vel papier (a3), en een palet (plastic bordje) met de primaire kleuren en zwart en wit. De leerlingen krijgen maar weinig tijd. U kunt ze aansporen hun blad snel te vullen.

10 minuten- Afronding

Bekijk de werken van de leerlingen (allemaal in een kring). Lijken de schilderijen op elkaar of helemaal niet? Kunnen sommige schilderijen bij elkaar gelegd worden, zijn er categorieën te maken (hele drukke schilderijen, soorten kleuren, vormen die hetzelfde zijn...)? Lijken die leerlingen dan ook op elkaar?

Wat vonden de leerlingen van de opdracht? Wat vinden ze er nu van dat kunstenaars abstracte schilderijen maken? Is het toch moeilijker dan ze dachten? In het Stedelijk Museum gaan we kunstwerken van De Stijl bekijken. Zijn de leerlingen een beetje nieuwsgierig geworden?

Afsluitende les

Mijn Stijl

Doel van de les

In deze les maken de leerlingen een eigen tijdschrift, net zoals de kunstenaars van De Stijl. Zij hebben in de voorbereidende les al gezien dat deze kunstenaars een tijdschrift uitgaven. Het tijdschrift van de klas gaat deels over het museumbezoek en deels over hun eigen idealen. Als voorbereiding op het werk dat zij gaan doen kunt u het museumbezoek nog even bespreken. Daarna kunt u met behulp van de PowerPoint bij deze les een overzicht geven van wat er allemaal komt kijken bij het maken van een tijdschrift. De leerlingen gaan hierna in groepjes verschillende onderdelen van hun tijdschrift vorm geven.

Tijdsduur

60 minuten

Lesindeling

5 minuten Bespreken Museumbezoek

10 minuten Uitleg met Powerpoint

35 minuten Uitvoeren Opdracht (liefst langer, mocht de tijd er zijn)

10 minuten Afronding

Materiaal

U kunt het tijdschrift maken van A3vellen dik papier. Deze kunnen dubbelgevouwen worden en in elkaar geschoven als een krant. De leerlingen kunnen hun onderdelen op gewoon A4 papier maken en deze op de andere pagina's plakken.

→ Dik A3 papier

→ A4 papier om ontwerpen/teksten op te maken

→ Schets- en tekenmateriaal: potloden, gum, linealen, fineliners

→ Eventueel het uitdeelvel uitgeprint voor de groepjes

Bijlagen

→ PowerPoint presentatie

5 minuten - Bespreken Museumbezoek

Wat vonden de leerlingen van het Museumbezoek? Welk kunstwerk vonden ze het indrukwekkendst? Wat weten ze nu van de kunstenaars van De Stijl?

10 minuten - Uitleg met powerpoint

Weten de leerlingen nog hoe de kunstenaars van De Stijl hun ideeën over kunst duidelijk maakten? Zij gaven een tijdschrift uit met hun kunstwerken en hun ideeën over kunst en een ideale wereld. Lezen de leerlingen ook tijdschriften? Wat voor soort tijdschriften zijn er eigenlijk? Heeft iemand wel eens een kunsttijdschrift gezien? Die bestaan ook al heel lang. De leerlingen gaan in deze les hun tijdschrift maken over hun idealen. Daar is in de voorbereidende les en in het museum al veel aandacht aan besteed. Wat waren de idealen van De Stijl? Hoe probeerden zij de wereld een betere plek te maken? Wat willen de leerlingen zelf veranderen aan de wereld? Kunnen zij dat laten zien in een tijdschrift?

In de PowerPoint zijn verschillende pagina's uit het tijdschrift De Stijl te zien. De leerlingen kunnen zo een idee krijgen van de verschillende elementen van een tijdschrift. Straks mogen de leerlingen aangeven welk gedeelte van het tijdschrift zij willen maken, ze moeten dus goed onthouden welke onderdelen er allemaal zijn en wat ze leuk lijkt.

Dia 2 Voorkant van De Stijl

Een tijdschrift heeft natuurlijk een voorkant. Daar moet de naam van het tijdschrift komen. Wat zou een goede naam zijn voor het tijdschrift? Schrijf de ideeën voor namen voor het tijdschrift van de klas op het bord. Door middel van stemmen kan een keuze gemaakt worden.

Dia 3 De inleiding

Een tijdschrift heeft bijna altijd wel een voorwoord of een inleiding. In het tijdschrift van de klas kan dat een tekst zijn over de klas of de aanleiding van het tijdschrift: het bezoek aan het Stedelijk Museum Amsterdam. Natuurlijk hebben we ook andere teksten nodig, bijvoorbeeld interviews, een verslag over de uitkomsten van de workshop in het museum... en zijn er nog andere ideeën?

Dia 4 Gedichten

Er stonden niet alleen kunstwerken en ontwerpen in De Stijl. Zoals de leerlingen kunnen zien stonden er ook gedichten in. Wat is er bijzonder aan deze gedichten? Misschien kan iemand ze voorlezen? De dichter noemde zichzelf I.K. Bonset, maar zo heette hij helemaal niet! Het was Theo van Doesburg, die onder een schuilnaam deze gedichten had geschreven! Misschien kunnen de leerlingen zelf ook wel zo'n mooi vormgegeven gedicht maken, over een ideale schooldag/vakantie/pauze.

Dia 5 Kunstwerken en Ontwerpen

In het tijdschrift De Stijl lieten de kunstenaars ook zien wat ze konden maken: Links zien we een afbeelding van een kunstwerk van Bart van der Leek, rechts zien we een ontwerp voor een huizenblok van de architect Oud. Zien de leerlingen wat hier typisch De Stijl aan is? Natuurlijk kunnen de leerlingen ook ontwerpen maken of een tekening voor in het tijdschrift.

Dia 6 Reclame

In een tijdschrift staat ook altijd reclame. Waar kan deze klas reclame voor maken in het tijdschrift? Is er binnenkort een optreden? Kan iemand iets verkopen in het tijdschrift?

35 minuten- De opdracht

Verdeel de leerlingen over verschillende groepjes. Bijgevoegd vindt u uitdeelvellen voor elke groep. Daarin vinden de leerlingen tips en trucs voor hun opdracht.

De groepjes zijn:

- **Vormgevers** : Deze leerlingen gaan de voorkant van het tijdschrift ontwerpen en uitvoeren
- **Verslaggevers / Dichters**: Er zijn verschillende verslagen die geschreven kunnen worden. Natuurlijk kunnen de leerlingen zelf iets bedenken, maar voorbeelden zijn:
 - Een verslag van het museumbezoek
 - Interviews: wat vonden klasgenoten de mooiste kunstwerken in het museum en waarom?
 - Wat waren de beste ontwerpen van de workshop in het Stedelijk Museum Amsterdam? Waarom?
 - Gedichten over idealen/kunst/de klas/ het museumbezoek : net zo mooi opgeschreven als in De Stijl.
- **Ontwerpers**: De ontwerpers gaan verder met hun idealen: In ontwerpschetsen gaan zij een ideale ruimte weergeven. Welke ruimte ze gaan vormgeven, kiezen ze zelf (bijvoorbeeld: slaapkamer, huis, school)
- **Reclamemakers**: In een tijdschrift staan ook altijd reclames, zelfs in het tijdschrift van De Stijl. Deze groep gaat een aantal reclames vormgeven. Waarvoor mogen ze zelf bedenken

10 minuten - Afronding

Iedereen levert zijn bijdrage in en het tijdschrift kan in elkaar gezet worden. Wat vinden de leerlingen ervan? Komen hun idealen goed over in dit tijdschrift? Wil iemand zijn verslag voorlezen? Een ontwerp toelichten? Het tijdschrift kan in de klas blijven liggen. Leerlingen kunnen bekijken wat iedereen gemaakt heeft.

Vormgevers

Jullie gaan de voorkant van het tijdschrift ontwerpen en uitvoeren

De voorkant van een tijdschrift kan uit de volgende onderdelen bestaan:

- Een afbeelding
- De naam van het tijdschrift in mooie letters
- Een idee van de inhoud: bijvoorbeeld wie er geïnterviewd wordt, wat voor artikelen erin komen, welke kunstwerken afgebeeld zijn, enzovoorts.

Verslaggevers en dichters

Er zijn verschillende verslagen om te schrijven. Je kunt bijvoorbeeld denken aan:

- een inleiding over het museumbezoek aan het Stedelijk Museum Amsterdam
- Interviews: wat vonden klasgenoten de mooiste kunstwerken in het Stedelijk Museum Amsterdam en waarom? Wat zijn idealen die zij in kunstwerken zouden stoppen? Hoe ziet hun ideale wereld eruit?
- Het ideale schoolplein: wat waren de beste ideeën? Wat wil iedereen hebben?

Ontwerpers

Jullie gaan verder met je idealen. Je kunt een kunstwerk maken of een ontwerp voor een ruimte/gebouw/stad. Ideeën zijn:

- Hoe zou je ideale slaapkamer/huis/ school eruit zien? Maak een schets waarin je ideeën duidelijk worden. Deze kan in het tijdschrift komen.
- Maak een kunstwerk over jouw idealen? Hoe zou jouw perfecte wereld eruit zien?

Reclamemakers

In een tijdschrift staan ook altijd reclames, zelfs in het tijdschrift van De Stijl. Jullie gaan een aantal reclames maken voor in het tijdschrift. Waarvoor de reclame is mogen jullie zelf bedenken. Misschien is er ook wel iets waar echt reclame voor gemaakt moet worden; Is er binnenkort een optreden/musical/toneelstuk in de school? Kan iemand iets maken dat hij kan verkopen in het tijdschrift?

Achtergrondinformatie voor de leerkracht: De Stijl

Inleiding

Het Stedelijk Museum heeft een grote collectie moderne en hedendaagse kunst en vormgeving. Het museum is wereldberoemd geworden door spraakmakende tentoonstellingen en de rijkdom van de collectie. De Stijl is een stroming die daar goed in vertegenwoordigd is. Er zijn schilderijen van Piet Mondriaan, Theo Van Doesburg en Bart Van der Leck en een uitgebreide collectie meubels van Rietveld. Wij nemen u en uw leerlingen graag mee in de wereld van deze moderne kunstenaars en hun tijdgenoten.

De invloed van De Stijl op schilderkunst en architectuur is nauwelijks te overschatten. De korte samenwerking van een aantal kunstenaars in Nederland bepaalde mede hoe de moderne (bouw)kunst zich ontwikkelde. In deze tekst vindt u informatie over de kunstenaars van De Stijl en de ideeën van waaruit de kunstwerken gemaakt werden. Dit kan u helpen bij de lessen rondom uw bezoek aan het Stedelijk Museum Amsterdam. Mocht u behoefte hebben aan meer informatie over De Stijl dan kunt u gebruik maken van de boeken in de literatuurlijst.

De Stijl

De stijlkenmerken van De Stijl zijn duidelijk herkenbaar. Kunstenaars gebruikten hoofdzakelijk primaire kleuren en rechthoekige vormen en lijnen. Deze kenmerken ontwikkelden zich echter pas in de loop van de tijd. De Stijl was geen hecht samenwerkende kunstenaarsgroep en de uitwerking van de gekozen stijl was bij de kunstenaars verschillend. De kunstenaars van De Stijl verzamelden zich rondom Theo van Doesburg. Hij was de drijvende kracht achter het tijdschrift De Stijl. De leden van De Stijl bij oprichting van het tijdschrift waren: Van Doesburg (schilder), Van der Leck (schilder), Mondriaan (schilder), Vilmos Huszar (schilder), Georges Vantongerloo (beeldhouwer), J.J.P.Oud (architect), Jan Wils (architect), Robert van 't Hoff (architect) en Antony Kok (dichter). Later kwam daar de meubelmaker Gerrit Rietveld bij. De kunstenaars ondertekenden manifesten, stuurden werk en teksten in voor het tijdschrift, maar bleven verder hun eigen pad volgen. Er was zelfs niet een keer een bijeenkomst waar iedereen tegelijkertijd bij aanwezig was!

De oprichting van het kunstenaarstijdschrift De Stijl in 1917 was er op gericht om internationaal contacten aan te knopen. Tijdens de Eerste Wereldoorlog was Nederland geïsoleerd geraakt van de rest van Europa. Met de aankondiging van De Stijl werd samenwerking met onder andere Picasso en Archipenko vermeld. Daar kwam uiteindelijk niet veel van terecht. Het tijdschrift wordt achteraf gezien als zeer invloedrijk, maar kwantitatief stelde het niet zo veel voor. In de plannen bestond de oplage uit 1000 stuks, uiteindelijk werd dat waarschijnlijk nog minder. Het aantal

abonnees schommelde tussen de 100 en 200, veelal vrienden van de kunstenaars. Het heeft acht jaargangen gekend met in totaal 90 nummers.

In De Stijl probeerden de kunstenaars hun kunst uit te leggen aan het grote publiek. Volgens het voorwoord in het eerste nummer was het de taak van de kunstenaar om zijn publiek 'ontvankelijk' te maken voor de nieuwe kunst. Het was Van Doesburgs intentie om het blad speciaal voor schilderkunst en architectuur op te richten. De kunstenaars hadden grote plannen voor de samenwerking tussen deze disciplines. Men wilde een ideale leefomgeving creëren. Iedereen die zich in een huis of ruimte van De Stijl bevond, zou zich beter gaan voelen. In verschillende projecten zijn de idealen van De Stijl in praktijk gebracht, bijvoorbeeld in het huis dat Rietveld bouwde voor mevrouw Schröder in Utrecht.

Het eerste manifest van De Stijl verscheen in 1918, in vier talen. De beginregel luidt: *'Er is een oud en nieuw kunstbewustzijn. Het oude richt zich op het individueele. Het nieuwe richt zich op het universele.'* In dit manifest wordt opgeroepen om de kunst te zuiveren en tradities uit de weg te ruimen.¹ De zuivere kunst is in de ogen van Van Doesburg een kunst die geen natuurvormen meer uitbeeldt. Deze leiden alleen maar af. Een zuivere kunst beeldt alleen 'beeldende vormen' af. Vergeleken met traditionele schilderkunst is de kunst van De Stijl zelfstandig. Een traditioneel landschap of stilleven is eigenlijk niet meer dan een illustratie bij de wereld.² Uiteindelijk verlieten veel van de kunstenaars de groep, vaak vanwege meningsverschillen. De beroemdste ruzie was tussen Mondriaan en Van Doesburg. Het is voor sommigen moeilijk voor te stellen, maar deze ruzie ging om het gebruik van diagonalen in hun schilderijen. Uiteindelijk was dat een reden voor Mondriaan om met Van Doesburg te breken.

Tijdschrift De Stijl

- 1917 Vormen van de groep De Stijl. Oktober: eerste editie van tijdschrift De Stijl.
- 1918 Eerste Manifest van De Stijl. Van der Leek verlaat De Stijl, Rietveld komt er bij.
- 1920 Tweede Manifest van De Stijl
- 1925 Mondriaan verlaat De Stijl
- 1928 De Stijl tijdschrift verschijnt niet meer
- 1931 Van Doesburg sterft
- 1932 Laatste nummer van De Stijl ter herdenking van Van Doesburg

Kunstenaars uit de lessen

In de voorbereidende les voor uw bezoek aan het Stedelijk Museum Amsterdam worden verschillende kunstwerken getoond. Hieronder vindt u aanvullende informatie over deze kunstenaars.

¹ Blotkamp, 1982, p. 10

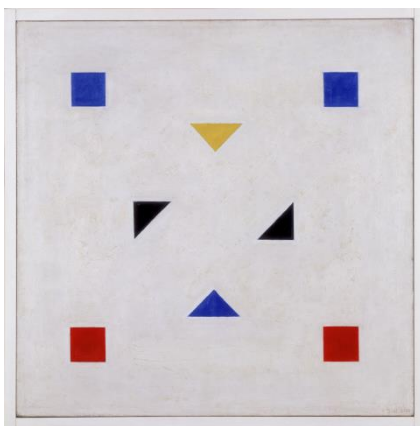
² Van Doesburg, 1917, p. 6-9

Van Doesburg, *Compositie XIII*, 1918, Stedelijk Museum Amsterdam

Theo van Doesburg

Van Doesburg heeft zich als kunstenaar met veel verschillende uitingen bezig gehouden. Hij was schilder, maar ook ontwerper, architect, schrijver, dichter, componist en regisseur. Aanvankelijk schilderde Van Doesburg vrij traditioneel. Hij was niet onder de indruk van het futurisme, expressionisme en kubisme toen dat Nederland bereikte. Wel was hij zeer te spreken over de geschriften van Kandinsky. Deze kunstenaar legde veel nadruk op de geestelijke waarde van kunst. Kunst heeft volgens hem het vermogen om diepe, zuivere gevoelens tot uitdrukking te brengen.³ Een echte stap naar abstracte kunst maakte Van Doesburg in een serie glas-in-lood ramen die hij in 1917 in opdracht ontwierp. Vaak nam hij hiervoor nog wel iets als voorbeeld, bijvoorbeeld een damesportret. Na het abstraheren en het componeren met kleurvlakken was de voorstelling nauwelijks meer herkenbaar. In zijn boek 'De nieuwe beweging in de schilderkunst' uit 1917 doet Van Doesburg zijn visie op schilderkunst uit de doeken. Voor hem is de 'Nieuwe Schilderkunst' een kunst die al het herkenbare weglaat en puur esthetisch is. Er zit geen boodschap in, geen verwijzing: het wil zuivere schoonheid uitdrukken.⁴

Van der Leek, Compositie, 1918-1920, Stedelijk Museum Amsterdam

Bart van der Leek

Van der Leek wilde zijn kunst niet apart zien van de ruimte waarin ze gezien werd. Net als de andere kunstenaars van De Stijl streefde hij ernaar dat de toeschouwer zijn werk beleefde in harmonie met de omgeving. Veel van zijn werk bestaat uit wandschilderingen, tapijten en andere toegepaste kunst. In 1916 leert hij Mondriaan kennen en verandert zijn stijl. Voor deze ontmoeting was zijn stijl al opvallend naïef, maar na de ontmoeting met Mondriaan abstraheert hij nog sterker. Ook gaan zijn schilderijen opeens 'composities' heten. De schilderijen van Van der Leek worden bijna nooit helemaal abstract. Hoewel ze strikt genomen ook beperkt zijn tot geometrische vormen en basiskleuren, de voorstelling is vaak nog goed terug te leiden tot iets herkenbaars. Zo blijft de werkelijkheid altijd een uitgangspunt.

Rietveld, *Rood-Blauwe stoel*, 1923, Stedelijk Museum Amsterdam

Gerrit Rietveld

Rietveld was aanvankelijk niet betrokken bij De Stijl. Via het ontwerpen van meubels, interieurs en gevels ontwikkelde hij zich tot architect. Hij wordt nu vaak als dé De Stijlarchitect gezien. In zijn *Rietveld-Schröderhuis* in Utrecht zijn de De Stijl idealen uitgevoerd en nog steeds te bezichtigen.

Rietvelds naam is pas in 1919 terug te vinden in het tijdschrift De Stijl. Zijn meubels vallen in die tijd op door hun strakke uiterlijk. Het gebrek aan decoratie was uniek. De vlakken waaruit hij zijn meubels opbouwt krijgen door de wijze waarop ze verbonden zijn een autonome waarde. Zo laat hij bijvoorbeeld vlakken doorlopen zonder dat dit voor de constructie nodig is. Rietveld probeerde meubels te maken die niet als

obstakels in de weg stonden, maar de ruimte lieten doorlopen.⁵ Een beroemde uitspraak van hem luidt 'Zitten is een werkwoord'. Men twijfelt of hij het echt gezegd heeft, maar zijn ideeën worden er wel in verwoord: een stoel is niet gemaakt om in weg te zakken, maar activeert de zithouding.

Piet Mondriaan

Mondriaan komt niet in de voorbereidende les voor, maar staat voor veel mensen symbool voor De Stijl. Hij kwam op het abstracte pad door zijn kennismaking met het Kubisme uit Parijs. Deze kunststroming inspireerde hem zo, dat hij naar Parijs vertrok om daar verder te werken. Al vrij snel werkte hij abstracter dan de kubisten. In de schilderijen van Mondriaan verdwijnt de herkenbare wereld. Je zou kunnen zeggen dat Mondriaan op zoek is naar schilderkunst die een universele waarde uitdrukt. Dat universele is niet te vinden in het specifieke van een kleur of vorm, maar wordt in zijn werk uitgedrukt door de basis van alle kleuren en vormen: de primaire kleuren en de horizontale en verticale lijnen.

Literatuurlijst:

Blotkamp, Carel, e.a., *Beginjaren van De Stijl 1917-1922*, 1982

Van Doesburg, Theo, *De nieuwe beweging in de schilderkunst*, 1917

Mondriaan, Piet, *Le Neo-Plasticisme*, 1994 (uitgave Stichting Mondriaanhuis)

De Stijl 1917-1928, the museum of modern art bulletin, Vol. XX, Nr. 2, Winter, 1952-1953

⁵ Blotkamp (Marijke Küper), 1982, p. 272